

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Rapport

Internationalisering en R&D in het Nederlands midden- en kleinbedrijf

Marcel van den Berg

Magda Slootbeek – van Laar

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken, het ministerie van Economische Zaken en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Er zijn geen aanvullende enquêtes voor uitgezet. De onderzoeksresultaten zijn ontstaan door bestaande gegevens te combineren.

CBS Heerlen

CBS-weg 11
6412 EX Heerlen
Postbus 4481
6401 CZ Heerlen
+31 45 570 60 00

www.cbs.nl

projectnummer 14-113
SDI-CvB
maart 2015

kennisgeving De in dit rapport weergegeven opvattingen zijn die van de auteur(s) en komen niet noodzakelijk overeen met het beleid van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Inhoudsopgave

1. Samenvatting en discussie	4
2. Inleiding	6
3. Afbakeningen	7
4. Onderzoeksbevindingen	10
5. Technische toelichting	17
Referenties	19

1. Samenvatting en discussie

Het voorliggend rapport geeft antwoord op de volgende onderzoeksvraag:

Welk deel van het Nederlands midden- en kleinbedrijf ontplooit wel R&D-activiteiten, maar is niet actief op buitenlandse markten in de vorm van import, export of uitgaande investeringen?

De resultaten laten zien dat grofweg 85 procent van het KMO-MKB (dit staat voor *kleine en middelgrote ondernemingen – midden- en kleinbedrijf*)¹ niet internationaal actief is. Dit percentage is aanzienlijk lager in het deel van het KMO-MKB dat R&D-activiteiten ontplooit, al is in deze groep nog altijd 41 procent niet internationaal actief. In dit cijfer is echter geen rekening gehouden met het gegeven dat alleen de handel in goederen in ogenschouw is genomen en niet de handel in diensten. Dit betekent dat een bedrijf dat alleen internationaal actief is als dienstenhandelaar per definitie als niet internationaal actief wordt geoordeeld in dit onderzoek. De cijfers laten zien dat het effect van het ontbreken van handel in diensten waarschijnlijk aanzienlijk is: in maaksectoren en de groot- en detailhandel richt slechts 13 tot 15 procent van het KMO-MKB zich uitsluitend op binnenlandse markten.

Niettemin laten de resultaten zien dat een deel van het KMO-MKB wel investeert in R&D en zo wellicht innovatieve producten ontwikkelt, met internationale potentie, maar zich toch uitsluitend op binnenlandse markten richt. Een deel van de verklaring hiervoor kan liggen in het feit dat lopende R&D-trajecten soms niet, of niet direct, zullen resulteren in innovaties die interessant zijn voor internationale markten. Tevens zal een deel van het KMO-MKB als toeleverancier aan internationaal actieve bedrijven opereren en op die manier, via een indirect kanaal, alsnog de vruchten plukken van internationale markten. Ten slotte is het van belang op te merken dat een deel van de bedrijven die investeren in R&D, maar niet internationaal actief zijn, ook geen potentie heeft om internationaal actief te worden. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat zij producten of diensten leveren die simpelweg niet of moeilijk te exporteren zijn. De in dit onderzoek gepresenteerde cijfers lenen zich echter niet voor het maken van een inschatting van het effect van deze mechanismen.

Als Nederlandse MKB'ers de stap naar het buitenland wagen, is het in veruit de meeste gevallen in de vorm van import of export, waarbij two-way trading (zowel importeren als exporteren) de meest voorkomende strategie is voor bedrijven die R&D en internationalisering combineren. In het volledige KMO-MKB dat investeert in R&D is 36 procent van de bedrijven actief als two-way trader. In maaksectoren en de groot- en detailhandel is dit ruim 60 procent. Investeren in het buitenland wordt door slechts een heel klein deel van het Nederlands KMO-MKB gedaan. Binnen het KMO-MKB met R&D-activiteiten is het aandeel investerende bedrijven hoger, maar met vijf procent nog steeds beperkt.

De wijze waarop dit onderzoek is ingericht maakt het niet mogelijk om conclusies te trekken voor wat betreft causale verbanden tussen R&D en internationalisering. Op het niveau van individuele bedrijven spelen er simultaan allerlei processen die elkaar beïnvloeden, wat het aantonen van causale verbanden tot complexe materie maakt (zie bijvoorbeeld Hessels, 2006). Bijvoorbeeld, een bedrijf kan via importrelaties kennis

¹ Zie hoofdstuk 3 voor een toelichting.

opdoen over nieuwe technieken die leiden tot innovatie waardoor het bedrijf efficiënter kan werken, voldoende competitief wordt om de concurrentie op buitenlandse markten aan te gaan en gaat exporteren. Maar een bedrijf kan door actief te zijn op buitenlandse exportmarkten en concurrenten te observeren ook op nieuwe ideeën komen die tot innovatie leiden. Tussen al deze verbanden door speelt bijvoorbeeld productiviteit ook een belangrijke rol. Kortom, op basis van de beschrijvende statistiek zoals in dit rapport gepresenteerd kunnen geen conclusies worden getrokken over (de richting van) causale relaties tussen R&D en internationalisering. Ook in de wetenschappelijke literatuur is dit een discussie die nog voortduurt (zie bijvoorbeeld Damijan et al (2010)).

2. Inleiding

Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft het CBS gevraagd in kaart te brengen welk deel van het Nederlands midden- en kleinbedrijf (MKB) wel investeert in *research & development* (R&D), maar niet internationaal actief is. De relatie tussen R&D-activiteiten en internationalisering is momenteel een belangrijk hiaat in de kennis. Niettemin is zicht op deze relatie vanuit beleidsperspectief wel van belang. Immers, mocht blijken dat een aanzienlijke groep bedrijven in het MKB wel actief is op het gebied van R&D, maar deze inspanningen niet te gelde maakt op internationale markten, dan kan dit aanleiding zijn om te overwegen specifiek beleid te ontwikkelen dat zich richt op het stimuleren van deze groep bedrijven om toch de stap over de grens te wagen. De achterliggende gedachte is dat bedrijven die wel investeren in R&D en zo innovatieve producten ontwikkelen met internationale potentie, maar zich toch uitsluitend richten op binnenlandse markten, mogelijk groeikansen laten liggen. De onderzoeksvraag die hieruit voortvloeit en die het CBS in dit voorliggende rapport beantwoordt is daarom:

Welk deel van het Nederlands midden- en kleinbedrijf ontplooit wel R&D-activiteiten, maar is niet actief op buitenlandse markten in de vorm van import, export of uitgaande investeringen?

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 3 wordt een aantal definities en afbakeningen besproken die relevant zijn voor de interpretatie van de tabellen en de onderzoeksresultaten die in hoofdstuk 4 aan bod komen. Hoofdstuk 5 voorziet in een technische toelichting op de in hoofdstuk 4 getoonde tabellen.

3. Afbakeningen

In dit hoofdstuk wordt de scope van het onderzoek besproken, wat van belang is voor de interpretatie van de tabellen en onderzoeksresultaten in hoofdstuk 4.

R&D

De afbakening van de populatie bedrijven met R&D-activiteiten is gemaakt aan de hand van gebruiksgegevens van de Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk (WBSO). De WBSO verlaagt de loonkosten voor speur- en ontwikkelingswerk (ofwel R&D), omdat bedrijven met R&D minder loonheffing hoeven af te dragen voor het personeel dat zich met R&D bezig houdt. De WBSO is een laagdrempelig beleidsinstrument waar op grote schaal gebruik van gemaakt wordt door het MKB. In een evaluatie van de WBSO (Verhoeven et al, 2012) wordt geconcludeerd dat het bereik van de WBSO goed is, dat wil zeggen, bedrijven die aan R&D doen maken goed gebruik van de regeling. In 2009 was het bereik onder bedrijven met meer dan 10 werkzame personen naar schatting 85 procent. Bij de kleinste bedrijven (tot 10 werkzame personen) is het bereik wat lager, naar schatting maakt hier iets meer dan de helft van de bedrijven met R&D gebruik van de WBSO, maar is dit bereik in de afgelopen jaren wel fors gestegen. De WBSO biedt daarmee veruit het meest volledige zicht op de populatie bedrijven met R&D in Nederland.² Niettemin dient bij de interpretatie van de bevindingen wel in het achterhoofd gehouden te worden dat een deel van de bedrijven met R&D-activiteiten in Nederland dus geen gebruik maakt van de WBSO. Deze overwegingen tezamen nemend, is een bedrijf met R&D in dit onderzoek derhalve gedefinieerd als een bedrijf dat S&O-loonkosten heeft gerealiseerd in het kader van de WBSO.

Import en export

Het CBS heeft op het niveau van individuele bedrijven uitsluitend gegevens van afdoende kwaliteit beschikbaar over internationale handel in goederen. Gegevens over internationale handel in diensten ontbreken in dit onderzoek. Er wordt wel onderscheid gemaakt tussen import en export (inclusief wederuitvoer) van goederen. Een bedrijf is in een specifiek jaar gedefinieerd als importeur respectievelijk exporteur indien het in dat jaar importen respectievelijk exporten groter dan nul euro rapporteert.

Investerings

Gegevens over uitgaande investeringen van Nederlandse bedrijven zijn afkomstig uit de Vennootschapsbelasting (VpB). Bedrijven die belastingplichtig zijn in Nederland, dienen in hun opgave voor de VpB op te geven in welke mate zij deelnemingen in het buitenland hebben. In het kader van dit onderzoek zijn bedrijven die investeren in het buitenland gedefinieerd als bedrijven die in de VpB opgeven deelnemingen in het buitenland te hebben. Daarbij is geen onderscheid gemaakt naar de omvang van de deelneming.

² De gegevens in voorliggende rapport zijn op microniveau samengesteld, ofwel op het niveau van individuele bedrijven. Het CBS stelt jaarlijks gegevens samen over R&D in Nederland op basis van een steekproefonderzoek waarvan de resultaten worden opgehoogd naar landelijk niveau. Vanwege het steekproefkarakter zijn deze gegevens echter ongeschikt voor het type analyse dat in voorliggend onderzoek is uitgevoerd, omdat voor het niet-geënquêteerde deel van de populatie niet bekend is of het R&D-activiteiten ontplooit of niet.

Midden- en kleinbedrijf

De afbakening van het midden- en kleinbedrijf lijkt triviaal, maar is dat niet. De traditionele definitie schrijft voor dat bedrijven met minder dan 250 werkzame personen tot het midden- en kleinbedrijf gerekend dienen te worden.³ Binnen het MKB worden daarnaast drie grootteklassen onderscheiden; (1) microbedrijven met minder dan 10 werkzame personen, (2) kleine bedrijven met 10 tot 50 werkzame personen en (3) middelgrote bedrijven met 50 tot 250 werkzame personen.

Deze traditionele afbakening van het MKB is in dit onderzoek uitsluitend benut om aansluiting op eerdere publicaties waarin deze afbakening is gehanteerd, te bewaren. De interpretatie van de bevindingen met betrekking tot de relatie tussen R&D en internationalisering is in dit onderzoek echter uitsluitend gebaseerd op een smallere definitie van het MKB, waarbij het traditionele MKB wordt beperkt tot wat we noemen het *KMO-MKB*.⁴ Dat wil zeggen dat de voor dit onderzoek geselecteerde bedrijven geen onderdeel uitmaken van een meeromvattende onderneming waar bij alle bedrijven samen meer dan 250 mensen werken.

Deze afbakening is relevant zowel op nationaal als op internationaal niveau. Een bedrijf dat tot het traditionele MKB behoort, kan namelijk deel uitmaken van een ondernemingsgroep die gezamenlijk groter is dan 250 werknemers.⁵ Deze bedrijven vallen echter buiten de afbakening van het KMO-MKB. Bedrijven kunnen ook in internationaal verband op twee manieren deel uitmaken van een groter geheel:

- (1) Een Nederlands bedrijf kan in buitenlands eigendom zijn en op die manier onderdeel uitmaken van een onderneming die niet tot het MKB behoort. Het buitenlandse deel van de onderneming wordt echter niet geobserveerd. Niettemin zijn alle bedrijven die in buitenlands eigendom zijn, buiten beschouwing gelaten in dit onderzoek. Dit gebeurt enerzijds omdat het overwegende deel van deze multinationale ondernemingen buiten de kaders van het MKB zal vallen, anderzijds omdat de focus van dit onderzoek ligt op het Nederlands KMO-MKB, een profiel waar dochterbedrijven van internationale ondernemingen niet eenduidig in passen.
- (2) Een Nederlandse moeder kan een dochterbedrijf in het buitenland hebben waardoor er wereldwijd meer dan 250 mensen werken, zodat de onderneming als geheel buiten het KMO-MKB valt. Ook dit scenario is niet geobserveerd, omdat enkel bekend is of een bedrijf deelnemingen in het buitenland heeft, niet welke omvang dit in termen van werkgelegenheid heeft.

In een analyse van de verschillen tussen de drie afbakeningen (1) traditioneel MKB, (2) nationaal afgebakend KMO-MKB waarin bedrijven met een buitenlandse moeder niet tot het KMO-MKB gerekend worden en (3) nationaal en internationaal afgebakend KMO-MKB waarbij de grootte van het dochterbedrijf in het buitenland meegenomen wordt, laat Lemmers (2014) zien dat het verschil tussen afbakening (1) en (2) aanzienlijk is zowel in termen van exportwaarde, importwaarde en aantallen

³ Hier is enkel het aantal werknemers als het identificerende criterium van het MKB gebruikt, zoals te doen gebruikelijk, waar de officiële EU-definitie in aanvulling daarop nog een combinatie van omzet en balanstotaal voorschrijft als criterium.

⁴ KMO-MKB staat voor *kleine en middelgrote ondernemingen – midden- en kleinbedrijf*. In eerdere publicaties waarin dit concept is gebruikt werd de term *zelfstandig MKB* gebruikt. De term KMO-MKB dekt de lading echter beter.

⁵ Denk bijvoorbeeld aan een dochteronderneming van een grote multinationale onderneming met 80 werknemers. Deze hoort volgens de traditionele definitie wel tot het MKB. Dat is intuïtief niet logisch.

internationaal actieve bedrijven. Met name voor wat betreft handelswaarde is het verschil groot; daar blijft volgens afbakening (2) minder dan de helft over van de waarde volgens afbakening (1). Het verschil tussen afbakening (2) en (3) is echter minimaal; minder dan 1 procent in termen van handelswaarde. Het verschil is groter als het gaat om de waarde van uitgaande investeringen, waar het verschil tussen beide afbakeningen zes procent bedraagt.

Bij integrale toepassing van afbakening (3) is toepassing van een algoritme noodzakelijk om op basis van aanvullende informatie de omvang van de buitenlandse deelneming in termen van werkgelegenheid van een Nederlands bedrijf te ramen. Dit brengt uiteraard een foutmarge met zich mee, die gezien de minimale winst in termen van een scherpere afbakening (Lemmers, 2014) onvoldoende toegevoegde waarde heeft. Deze procedure is derhalve in dit onderzoek niet toegepast. De resultaten van het onderzoek van Lemmers (2014) maken het gebruik van afbakening (2) daarom de meest logische keuze voor het voorliggende onderzoek. Het KMO-MKB is in dit onderzoek gedefinieerd op basis van het uitgangspunt dat geselecteerde bedrijven minder dan 250 werknemers hebben, onderdeel uitmaken van een ondernemingsgroep die ook minder dan 250 werknemers heeft en in Nederlands eigendom zijn.

Box 1 De toegepaste afbakeningen van het MKB op een rij

<i>traditioneel MKB</i>	bedrijven met minder dan 250 werknemers
<i>KMO-MKB</i>	bedrijven met minder dan 250 werknemers die onderdeel uitmaken van een ondernemingsgroep die ook minder dan 250 werknemers heeft en in Nederlands eigendom zijn.
<i>KMO-MKB met R&D-activiteiten</i>	bedrijven met minder dan 250 werknemers die onderdeel uitmaken van een ondernemingsgroep die ook minder dan 250 werknemers heeft, in Nederlands eigendom zijn en die gebruik maken van de WBSO.

4. Onderzoeksbevindingen

Om enig zicht te krijgen op de samenstelling van de groep bedrijven met R&D-activiteiten in het Nederlands MKB wordt in de tabellen 1 en 2 eerst getoond hoe deze populatie is opgebouwd in termen van grootteklasse en sector.

Tabel 1 MKB-bedrijven met R&D-activiteiten naar grootteklasse, 2010 en 2011

	2010		2011	
	MKB	w.o. KMO- MKB	MKB	w.o. KMO- MKB
<i>aantal bedrijven</i>				
Totaal Nederland	14.218	12.895	15.910	14.047
%				
Grootteklasse (werkzame personen)				
bedrijven met minder dan 1 VTE	6,6	7,1	4,7	5,2
micro-bedrijven (1-9 VTE)	54,2	58,8	54,5	60,3
kleine bedrijven (10-49 VTE)	25,7	25,0	25,8	25,7
middelgrote bedrijven (50 - 249 VTE)	13,5	9,1	12,8	8,7
onbekend	0,0	0,0	2,1	0,0

Tabel 1 laat zien dat het grootste deel van de MKB-bedrijven met R&D-activiteiten bestaat uit microbedrijven of kleine bedrijven. In de totale populatie bedrijven (met en zonder R&D-activiteiten) is het aandeel kleine bedrijven echter nog aanzienlijk groter. Dit betekent dat bedrijven met R&D-activiteiten gemiddeld groter zijn dan bedrijven die niet investeren in R&D. Het verschil tussen de verdeling naar grootteklasse in het MKB en het KMO-MKB laat zien dat er met name middelgrote bedrijven in de MKB-cijfers zitten die tot een meeromvattende ondernemingsgroep behoren, waardoor het aandeel middelgrote bedrijven in het KMO-MKB aanzienlijk lager uitvalt. In totaal waren er in 2011 16.520 bedrijven die S&O-loonkosten hebben gerealiseerd in het kader van de WBSO, waarvan 96 procent behoorde tot het MKB en 85 procent tot het KMO-MKB.⁶ Slechts een klein deel van deze groep bedrijven behoort daarom tot het grootbedrijf. Niettemin is het grootbedrijf in de groep bedrijven met R&D oververtegenwoordigd; in de totale populatie bedrijven in Nederland is het aandeel grootbedrijf namelijk aanzienlijk kleiner dan vier procent.

Tabel 2 laat zien dat R&D zich concentreert in vijf sectoren waar in totaal bijna 90 procent van de MKB-bedrijven met R&D-inspanningen actief is. De sectoren *industrie*

⁶ Het gerapporteerde WBSO-gebruik in dit onderzoek is lager dan in het rapport 'Focus op speur- en ontwikkelingswerk'. De verklaring hiervoor ligt in het feit dat de cijfers in genoemd rapport gebaseerd zijn op toekenningen aan juridische entiteiten, terwijl de cijfers in dit onderzoek gebaseerd zijn op realisaties van bedrijfseconomische entiteiten. Zowel de definitie van een bedrijf als het moment van meting verschilt dus.

en *adviesing, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening* zijn de belangrijkste sectoren voor wat betreft R&D, gevolgd door de *groot- en detailhandel; reparatie van auto's, informatie en communicatie* en *financiële instellingen* waar ook meer dan tien procent van het MKB met R&D-inspanningen actief is. Voor sommige sectoren is dit voor de hand liggend. In de sector *adviesing, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening* is bijvoorbeeld de subsector *speur- en ontwikkelingswerk* ondergebracht, waar R&D natuurlijk core-business is. Ook in de sectoren *industrie* en *informatie en communicatie* zijn de activiteiten van dien aard dat frequente gebruikmaking van de WBSO niet verbaast. Het relatief grote belang van R&D in de sectoren *groot- en detailhandel* en *financiële instellingen* valt ook goed te verklaren. In het eerste geval kan dit bijvoorbeeld gaan om R&D die leidt tot procesinnovatie, productinnovatie of ICT-innovatie. In die zin is de sector groot- en detailhandel meeromvattend dan enkel bedrijven die fungeren als intermediair. In het tweede geval is er veelal sprake van holdingmaatschappijen van meeromvattende ondernemingen waar R&D wordt bedreven en waar (een deel van) het S&O-personeel is ondergebracht in een holding.

Tabel 2 MKB-bedrijven met R&D-activiteiten naar sector, 2010 en 2011

	2010		2011	
	MKB	w.o. KMO- MKB	MKB	w.o. KMO- MKB
	<i>aantal bedrijven</i>			
Totaal Nederland	14.218	12.895	15.910	13.003
	%			
Sector (SBI 2008)¹				
C - Industrie	26,1	23,5	24,1	22,0
M - Adviesing, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	20,8	21,4	20,2	21,2
J - Informatie en communicatie	16,3	17,2	16,8	17,9
K - Financiële instellingen	12,5	13,6	12,6	14,2
G - Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	13,2	13,0	12,7	12,8

Noot: Enkel de vijf grootste sectoren zijn getoond in de tabel. De volledige verbijzondering is beschikbaar in de maatwerktafelenset "Internationalisering en R&D in het Nederlands midden- en kleinbedrijf (2010-2011)".

Tabel 3 toont dat het overgrote deel van het Nederlandse MKB niet internationaal actief is. Ruim 80 procent van de bedrijven is op geen enkele manier actief in het buitenland. Slechts een heel klein deel (0,3 procent) van het MKB investeert in het buitenland. Als Nederlandse MKB'ers de stap naar het buitenland wagen is het dus in veruit de meeste gevallen in de vorm van import of export; 8 tot 13 procent van de

MKB'ers doet minstens één van beide. Tabel 3 laat tevens zien dat internationalisering van bedrijfsactiviteiten veel vaker gebeurt in het KMO-MKB dat R&D-activiteiten ontplooit. Binnen deze groep MKB'ers is bijna 60 procent internationaal actief. Dit is zichtbaar over de volle breedte van het spectrum; zowel importeren, als exporteren en investeren komt veel vaker voor in het KMO-MKB dat investeert in R&D. Ruim de helft importeert, bijna de helft exporteert en ruim 5 procent investeert in het buitenland. Niettemin betekent dit tegelijkertijd dat nog altijd een aanzienlijk deel (41 procent) van het KMO-MKB weliswaar investeert in R&D en zo wellicht innovatieve producten ontwikkelt met internationale potentie, maar zich toch uitsluitend op binnenlandse markten richt.

Tabel 3 MKB-bedrijven naar internationale activiteit, 2010 en 2011

	2010			2011		
	MKB	w.o. KMO-MKB	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten	MKB	w.o. KMO-MKB	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten
<i>aantal bedrijven</i>						
Totaal Nederland	1.270.216	1.255.803	12.895	1.330.002	1.314.123	14.047
%						
Percentage Nederlandse bedrijven dat...¹⁾						
...niet internationaal actief is	84,2	84,9	41,4	83,4	84,0	40,6
...importeert	12,9	12,3	50,6	13,4	12,8	51,3
...exporteert	8,1	7,5	47,1	8,6	8,0	47,6
...investeert in het buitenland	0,3	0,3	5,2	0,3	0,3	5,3

¹⁾ De verdeling telt niet noodzakelijkerwijs op tot 100%

In tabel 4 is de informatie uit tabel 3 verder verbijzonderd naar combinaties van internationale activiteiten. Te zien is dat alleen importeren de meest voorkomende internationaliseringsstrategie is, gevolgd door het zogeheten *two-way trading* (zowel importeren als exporteren) en alleen exporteren. Binnen het KMO-MKB met R&D-activiteiten is *two-way trading* veruit de meest geadopteerde strategie; 36 procent van de MKB'ers met R&D-inspanningen is *two-way trader*. Interessant is verder dat het aandeel bedrijven dat alleen exporteert of alleen importeert, hoger ligt binnen het KMO-MKB met R&D-activiteiten dan in het KMO-MKB als geheel. Vier procent van de MKB-bedrijven met R&D-activiteiten combineert deze met alle vormen van internationalisering: importeren, exporteren en investeren in het buitenland. Dit is flink hoger dan in het volledige KMO-MKB, waar 0,2 procent van de bedrijven alle vormen van internationalisering combineert.

Tabel 4 MKB-bedrijven naar combinaties van internationale activiteiten, 2010 en 2011

	2010			2011		
	MKB	w.o. KMO-MKB	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten	MKB	w.o. KMO-MKB	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten
<i>aantal bedrijven</i>						
Totaal Nederland	1.270.216	1.255.803	12.895	1.330.002	1.314.123	14.047
%						
Percentage Nederlandse bedrijven dat...¹⁾						
... niet internationaal actief is	84,2	84,9	41,4	83,4	84,0	40,6
... alleen exporteert	2,7	2,7	7,1	3,1	3,0	7,1
... alleen importeert	7,5	7,4	10,5	7,9	7,8	10,9
... alleen investeert in het buitenland	0,1	0,1	0,6	0,1	0,1	0,6
... exporteert en importeert	5,1	4,6	35,9	5,3	4,8	36,2
... exporteert en investeert	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,4
... importeert en investeert	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,3
... exporteert, importeert en investeert	0,2	0,2	3,9	0,2	0,2	4,0

¹⁾ De verdeling telt noodzakelijkerwijs op tot 100%

De tabellen 5a en 5b zijn identiek aan tabel 3, maar zijn samengesteld uit een deel van de populatie. Tabel 5a omvat alleen het MKB in sectoren *industrie* (C) tot en met *bouwnijverheid* (F) uit tabel 3; grofweg gaat het dan om de 'maaksectoren'. Tabel 5b omvat enkel het MKB in de groot- en detailhandel (sector G). Hetzelfde geldt voor tabellen 6a en 6b, die identiek zijn aan tabel 4, maar eveneens geënt op dit samenstel van sectoren. Deze verbijzonderingen zijn om verscheidene redenen interessant. De gegevens betreffende internationale handel betreffen uitsluitend goederenhandel. Handel in diensten is op microniveau momenteel nog niet beschikbaar. Dit betekent dat een bedrijf dat alleen internationaal actief is als diensthandelaar per definitie als niet-internationaal actief wordt geormerkt in dit onderzoek. Dit kan uiteraard tot een vertekend beeld leiden voor wat betreft de correlatie tussen R&D en internationalisering. Om hier enig zicht op te krijgen zijn de tabellen 5a tot en met tabel 6b samengesteld voor die sectoren waar diensthandel van ondergeschikt belang zal zijn. Dit geeft een zuiverder beeld van de correlatie tussen R&D en internationalisering. Daarnaast betekent een focus op de sectoren die in tabel 5a tot en met tabel 6b zijn weergegeven, dat holdingmaatschappijen en stichtingen veelal buiten beschouwing blijven. Dit betreft constructies waarvan vaak niet eenduidig vast te stellen is hoe de R&D-inspanningen en de internationale activiteiten aan elkaar relateren binnen een ondernemingsstructuur.

De cijfers laten duidelijk zien dat het aandeel van niet- internationaal actieve bedrijven in het KMO-MKB met R&D-activiteiten, in de maaksectoren (tabel 5a) en de groot- en detailhandel (tabel 5b) aanzienlijk kleiner is dan in het volledige KMO-MKB met R&D-

inspanningen (tabel 3); 13-15 procent richt zich uitsluitend op binnenlandse markten, tegen 41 procent in het volledige KMO-MKB. Dit zou goed samen kunnen hangen met het ontbreken van cijfers over dienstenhandel zoals hiervoor besproken. De patronen zijn verder sterk vergelijkbaar met, maar geprononceerder dan hetgeen in tabel 3 en tabel 4 werd getoond. Daarnaast geldt dat KMO-MKB'ers in de groot- en detailhandel in het algemeen vaker internationaal actief zijn dan bedrijven in maaksectoren. Van het KMO-MKB in de groot- en detailhandel is grofweg 60 procent niet internationaal actief; tegenover ruim 80 procent in maaksectoren. Dit is vooral terug te zien in het aandeel exporterende en importerende bedrijven, dat aanzienlijk hoger is binnen de groot- en detailhandel.

Importeren en exporteren zijn voor beide deelpopulaties de meest geadopteerde strategieën; investeren in het buitenland is zeldzaam. Alleen importeren is het meest populair in het volledig KMO-MKB. Binnen het KMO-MKB met R&D-activiteiten komt two-way trading het meest voor. In het volledig KMO-MKB importeert 7 á 8 procent van de bedrijven in maaksectoren en 6 procent is two-way trader. In het KMO-MKB met R&D-inspanningen is dat 10-11 procent respectievelijk 63-64 procent. In de groot- en detailhandel is het beeld vergelijkbaar; 21 procent importeert en 14 procent is two-way trader binnen het volledig KMO-MKB. Binnen de subgroep die actief is in R&D is dat 11 procent respectievelijk 61-62 procent.

Tabel 5a MKB-bedrijven in maaksectoren naar internationale activiteit, 2010 en 2011

	2010			2011		
	MKB	w.o.	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten	MKB	w.o.	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten
		KMO-MKB			KMO-	
	<i>aantal bedrijven</i>					
Totaal Nederland	194.515	191.569	3.469	199.043	195.984	3.591
	%					
Percentage Nederlandse bedrijven dat...¹⁾						
...niet internationaal actief is	82,8	83,8	13,6	82,1	83,1	13,8
...importeert	14,9	13,9	80,6	15,5	14,5	81,3
...exporteert	9,6	8,6	74,9	9,8	8,9	75,5
...investeert in het buitenland	0,4	0,4	6,9	0,4	0,4	7,5

¹⁾ De verdeling telt niet noodzakelijkerwijs op tot 100%

Tabel 5b MKB-bedrijven in de groot- en detailhandel naar internationale activiteit, 2010 en 2011

	2010			2011		
	MKB	w.o. KMO-MKB	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten	MKB	w.o. KMO-	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten
<i>aantal bedrijven</i>						
Totaal Nederland	214.375	210.264	1.673	219.681	214.748	1.792
%						
Percentage Nederlandse bedrijven dat...¹⁾						
...niet internationaal actief is	60,5	61,4	15,3	59,4	60,4	13,8
...importeert	35,8	34,8	79,4	36,7	35,7	81,1
...exporteert	18,9	17,8	73,5	19,4	18,2	75,2
...investeert in het buitenland	0,6	0,6	8,1	0,6	0,6	8,5

¹⁾ De verdeling telt niet noodzakelijkerwijs op tot 100%

Tabel 6a Bedrijven in maaksectoren naar combinaties van internationale activiteiten, 2010 en 2011

	2010			2011		
	MKB	w.o. KMO-MKB	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten	MKB	w.o. KMO-MKB	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten
<i>aantal bedrijven</i>						
Totaal Nederland	194.515	191.569	3.469	199.043	195.984	3.591
%						
Percentage Nederlandse bedrijven dat...¹⁾						
... niet internationaal actief is	82,8	83,8	13,6	82,1	83,1	13,8
... alleen exporteert	2,2	2,1	5,4	2,3	2,3	4,5
... alleen importeert	7,5	7,4	11,1	8,0	7,9	10,2
... alleen investeert in het buitenland	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
... exporteert en importeert	7,1	6,2	63,0	7,2	6,3	63,9
... exporteert en investeert	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,3
... importeert en investeert	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,3
... exporteert, importeert en investeert	0,2	0,2	6,4	0,3	0,3	6,8

¹⁾ De verdeling telt noodzakelijkerwijs op tot 100%

Tabel 6b Bedrijven in de groot- en detailhandel naar combinaties van internationale activiteiten, 2010 en 2011

	2010			2011		
	MKB	w.o. KMO-MKB	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten	MKB	w.o. KMO-MKB	w.o. KMO-MKB met R&D- activiteiten
<i>aantal bedrijven</i>						
Totaal Nederland	214.375	210.264	1.673	219.681	214.748	1.792
%						
Percentage Nederlandse bedrijven dat...¹⁾						
... niet internationaal actief is	60,5	61,4	15,3	59,4	60,4	13,8
... alleen exporteert	3,7	3,7	4,9	3,8	3,8	4,7
... alleen importeert	20,6	20,7	10,5	21,1	21,3	10,8
... alleen investeert in het buitenland	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	0,2
... exporteert en importeert	14,7	13,7	61,1	15,1	13,9	62,3
... exporteert en investeert	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2
... importeert en investeert	0,0	0,0	0,4	0,1	0,1	0,1
... exporteert, importeert en investeert	0,4	0,4	7,4	0,4	0,4	8,0

¹⁾ De verdeling telt noodzakelijkerwijs op tot 100%

5. Technische toelichting

Voor dit onderzoek is een onderzoeksbestand samengesteld over het Nederlands midden- en kleinbedrijf. In dit bestand zijn gegevens samengebracht over:

- Bedrijfsomvang (grootteklasse)
- Sector (volgens de SBI-classificatie)
- WBSO-gebruik (Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk)
- Import van goederen
- Export van goederen
- Investerings in het buitenland
- Vestigingsland van het moederbedrijf (UCI, Ultimate Controlling Institution)

De basis voor dit onderzoeksbestand is het Algemeen Bedrijven Register (ABR), waarin basisinformatie is vastgelegd over bijvoorbeeld de bedrijfsomvang, de sector waarin het bedrijf actief is en (indien relevant) de meeromvattende ondernemingsgroep waarvan het bedrijf deel uitmaakt. Aan de hand van het identificatienummer van de bedrijfseenheid (het bedrijf) is informatie aangekoppeld uit andere bronnen over internationale goederenhandel en het vestigingsland van het moederbedrijf. Op vergelijkbare manier is de ondernemingsgroep gekoppeld aan informatie over buitenlandse investeringen. Deze gegevens worden op het niveau van de ondernemingsgroep verzameld en verdeeld over de bedrijven binnen de groep aan de hand van een verdeelsleutel.

Aan dit onderzoeksbestand worden de gegevens over WBSO-gebruik gekoppeld. Deze informatie is verstrekt door RVO. WBSO-gebruik is geregistreerd op handelsregisternummer en wordt door middel van een toewijzingsalgoritme gekoppeld aan bedrijfseenheden (bedrijven) in het ABR. Voor dit onderzoek is dezelfde koppeling tussen de WBSO-gegevens en het ABR gebruikt als voor eerdere publicaties door het CBS over de WBSO-gegevens. Op basis van dit gekoppelde bestand zijn de tabellen samengesteld.

In tabel 1 zijn de MKB-bedrijven die gebruik maken van de WBSO ingedeeld in vier grootteklassen (bedrijven met minder dan 1 VTE, micro-bedrijven (1-9 VTE), kleine bedrijven (10-49 VTE), en middelgrote bedrijven (50-249 VTE)). Deze indeling is gemaakt op basis van de grootteklasseindeling uit het ABR. In tabel 1 is het MKB bovendien verder verbijzonderd naar het KMO-MKB, zie voor een bespreking van deze afbakening hoofdstuk 3).

In tabel 2 zijn de MKB-bedrijven die gebruik maken van de WBSO ingedeeld naar sector. Deze indeling naar sector is gemaakt op basis van de SBI2008 die toegevoegd is vanuit het ABR. Ook deze tabel is samengesteld voor het traditioneel MKB en het KMO-MKB.

Voor de samenstelling van tabel 3 en tabel 4 is van alle MKB-bedrijven bepaald of, en zo ja, welke internationale activiteiten zij ontplooiën:

- Een bedrijf is niet internationaal actief als er geen investeringen in het buitenland plaatsvinden en er geen import of export van goederen wordt gerealiseerd;

- Een bedrijf is importeur als de waarde van de import van goederen groter is dan nul euro;
- Een bedrijf is exporteur als de waarde van de export van goederen groter is dan nul euro;
- Een bedrijf investeert in het buitenland als de toegerekende waarde van de gedane investeringen in het buitenland groter is dan nul euro.

In tabel 3 is per modus van internationalisering (importeur, exporteur, investeerder) gekeken of een bedrijf deze activiteit ontplooit. De resulterende tabel toont daarom percentages die niet optellen tot 100 procent, maar tot meer dan 100 procent. Een bedrijf kan immers tegelijkertijd importeren, exporteren en investeren in het buitenland. In tabel 4 zijn de internationaliseringsmodi gecombineerd tot acht elkaar uitsluitende, en gezamenlijk uitputtende, combinaties. De resulterende tabel toont daarom percentages die per definitie optellen tot 100 procent. Beide tabellen zijn samengesteld voor het traditioneel MKB, het KMO-MKB en het KMO-MKB dat gebruik maakt van de WBSO.

Referenties

Agentschap NL (2012) Focus op speur- en ontwikkelingswerk. Het gebruik van de WBSO in 2011. Agentschap NL: Den Haag

Hessels, S.J.A. (2006). *Innovation and international involvement of Dutch SMEs*. EIM: Zoetermeer.

Lemmers, O. (2014). *Aandeel MKB in buitenlandse handel en investeringen. Drie afbakeningen van het MKB*. CBS: Heerlen.

Verhoeven, W.H.J., A.J. van Stel en N.G.L. Timmermans (2012). *Evaluatie WBSO 2006-2010. Effecten, doelgroepbereik en uitvoering*. EIM: Zoetermeer

Damijan, J.P., Č. Kostevc en S. Polanec (2010). From innovation to exporting or vice versa? *The World Economy* 33(3): pp 374-398.